

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

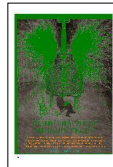
Rubrika Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

КУЛТУРА

ВЕЧНО НАСЛЕЂЕ НИКОЛЕ ТЕСЛЕ

Ретки су научници чији су изуми истовремено променили свакодневни живот милијарди људи и обликовали технолошку будућност. Управо зато, ни више од осам деценија после смрти, дело великог српског проналазача не престаје да живи

СЕНКА Д. ПАВЛОВИЋ ЧОТРИЋ

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

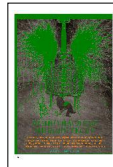
Rubrika: Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

Када данас уђете у било који модеран стан, притиснете прекидач на зиду да упалите светло, укључите клима-уређај да расхладите просторију, повежете телефон на интернет и погледате кроз прозор у електрични аутомобил који бешумно пролази улицом, ви живите унутар оствареног сна једног човека. Његово име је Никола Тесла и ове године се обележава сто седамдесет година од његовог рођења, односно осамдесет и три године од када је напустио овај свет у тишини једне њујоршке хотелске собе.

Прича о томе како је проналазач из Лике долазио до идеја за своје највеће изуме почиње у ноћи између девог и десетог јула 1856. године. Усред страховите олује са грмљавином, у селу Смиљану, у Лици, рођен је дечак за кога је бабица рекла да ће бити „дете таме“, на шта је његова мајка Ђука пророчки узвратила: „Не, он ће бити дете светлости.“ И заиста, Тесла је од најранијег детињства био другачији од својих вршњака. Имао је невероватан дар да „види“ предмете у простору тродимензионално. Касније је, у својим аутобиографским списима, признао да му за проналаске нису били потребни ни нацрти ни дуготрајни експерименти, јер је сваку машину и справу комплетно градио, тестирао и усавршавао у сопственој глави.

Први сусрет са силом, којој ће велики научник посветити читав живот, догодио се током једне зимске вечери док је миловало црног мачка кога је звао једноставно Мачак. Када су под његовим прстима почеле да прште варнице, отац му је објаснио да је то иста сила која у природи ствара муње током олуја. Тада се у његовој дечјој глави родило питање које ће га пратити до краја живота: да ли је читава природа једна огромна мачка и која то невидљива рука непрекидно милује њена

леђа? Та дечја фасцинација варницама прерасла је у темељ за његове касније изуме високих фреквенција.

ОД СМИЉАНА ДО ЊУЈОРКА

Челична воља која је обликовала дух овог генија „искована“ је у његовим момачким данима у Госпићу када се суочио с искушењима која су лако могла прекинути његов животни пут пре него што је, заправо, и почео. Његов отац Милутин, строг и утицајан свештеник, желео је да Никола настави породичну традицију и заврши богословију. Међутим, када је избила епидемија колере, младић се заразио и провео девет месеци у кревету, лебдећи између живота и смрти. Након што су лекари „дигли руке“ од њега, Тесла је, прикупивши последње атоме снаге, погледао оца у очи и рекао: „Можда бих могао да се опоравим ако ми дозволиш да студирам технику.“ Спреман на све само да спаси своје дете, отац му је обећао да ће га послати на најбоље инжењерске

*Српски научник је
још тада новинарима
описивао џепни уређај
(мобилни телефон)
преко којег ће људи на
различитим крајевима
планете размењивати
вести и слике*

студије на свету. Чудесан опоравак отворио му је врата Политехничке школе у Грацу.

Долазак на студије у Грац 1875. године означио је почетак његове потпуне опседнутости електротехником. Његова радна етика брзо је прерасла у свесно самоуништење – учио је од три сата ујутру до једанаест сати увече, без иједног пропуштеног предавања. Током једног предавања, професор га је пред целим амфитеатром исмејао након што је Тесла

предложио идеју мотора на наизменичну струју, називајући то покушајем стварања перпетуум мобилеа. Међутим, та критика и презир га нису поколебали, већ су у њему пробудили инат који ће га довести до великог открића. Док је једног поподнева у шетњи Градским парком у Будимпешти рецитовао пријатељу Антелу Сигетију стихове из Гетеовог *Фауста*, Тесла је доживео визију обрнутог магнетног поља. Као у трансу, дохватио је дрвени штап и у парку у песку нацртао дијаграм мотора моћне наизменичне струје која данас напаја сваки далековод, фабрички погон и кућни апарат.

Вођен том великом визијом, изумитељ 1884. године стиже у Њујорк са четири цента у џепу и писмом препоруке Едисоновог блиског сарадника, инжењера Чарлса Бечелора у коме је писало: „Познајем два велика човека: један сте ви, а други је овај младић пред вама.“ Сукоб Тесле са Едисоном, бизнисменом који је веровао у метод покушаја и грешака, био је неизбежан. Њихов затегнути однос се нашао пред највећим искушењем када му је Едисон обећао награду од педесет хиљада долара уколико унапреди његове неефикасне генераторе. Након што је испунио задатак и затражио новац, Едисон му је цинично одговорио: „Тесла, ви очигледно не разумете амерички хумор.“ Дубоко увређен, дао је отказ и био принуђен да копа канале по Њујорку за свега два долара дневно како би преживео. Тај сукоб је историјски познат као „Рат струја“, а победа коју је неуморни истраживач касније извојевао омогућила је да једним притиском на прекидач ми данас покрећемо свет који је он замислио.

НИЈАГАРА КАО ПРЕКРЕТНИЦА

Срећа се генију из Смиљана коначно окренула када је богати индустријалац Џорџ Вестингаус откупио његове патенте. У покушају да одбрани моно-

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

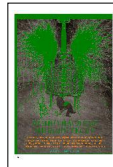
Rubrika: Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

KULTURA
KULTURA

пол једносмерне струје, Едисон је започео бруталну кампању, јавно убијајући животиње наизменичном струјом како би уплашио јавност. На Светској изложби у Чикагу 1893. године, Тесла је, пред стотинама хиљада запањених посетилаца, пропустио струју високе фреквенције кроз сопствено тело и упалио сијалице у голим рукама. Круна његовог мукотрпног рада била је изградња прве хидроцентрале на Нијагариним водопадима која је постала модел за све савремене хидроцентрале на планети. Наш великан је упозоравао на то да су фосилна горива примитивна, а изградња хидроцентрала била је мотивисана жељом да се човечанство окрене чистим, обновљивим изворима енергије. Тако је Никола Тесла постао отац модерне еколошке свести деценијама пре него што је тај појам створен.

СУСПРЕТ СА ЗМАЈЕМ

Премда је „покорио“ Америку и постао звезда њујоршког високог друштва, славни Србин никада није пресекао нити које су га везивале за корене. Његова једина посета Београду (1–2. јун 1892. године) трајала је свега тридесет и један сат, али је иза-

звала незапамћену еуфорију у тадашњој српској престоници. Дочекаан је с највишим државним почастима, одликован Орденом Светог Саве првог степена, а на банкету приређеном у његову част окупио се сав културни и научни крем тога доба. Међутим, најемотивнији тренутак посете био је Теслин сусрет са човеком чије је стихове носио у срцу још од најранијег детињства – Јованом Јовановићем Змајем. Стари песник, иако нарушеног здравља, дошао је на свечаност и прочитао песму добродошлице коју је написао специјално за ту прилику.

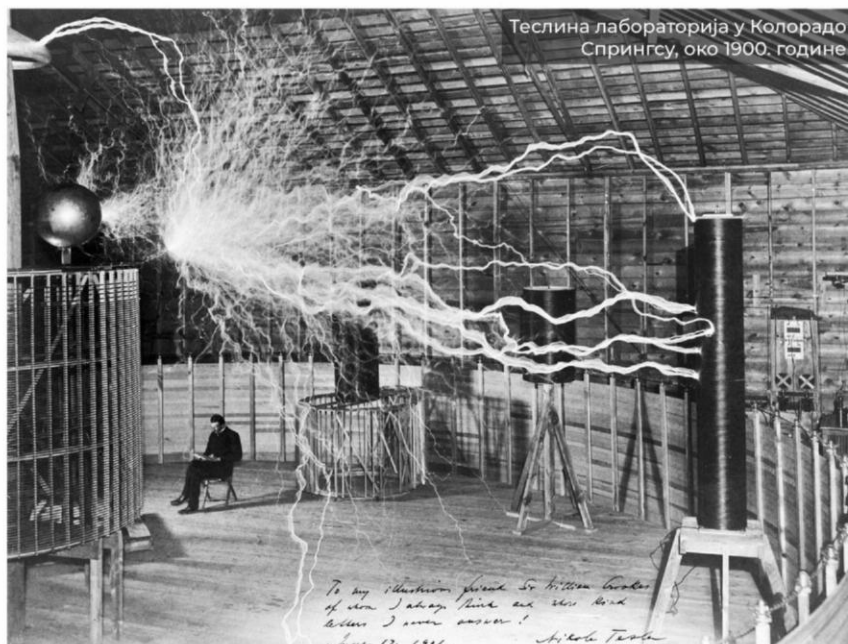
*Имао је невероватан
дар да „види“
предмете у простору
тродимензионално.
Касније је признао
да му за проналаске
нису били потребни ни
нацрти ни дуготрајни
експерименти, јер је
сваку машину и справу
комплетно градио,
тестирао и усавршавао
у сопственој глави*

Славни физичар је био толико потресен песниковим речима да је, пред запањеним гостима, пришао Змају, ухватио га за руке и са сузама у очима му пољубио длан, изјавивши да су му његове песме биле највећа духовна храна у туђини.

Тај сусрет није био само тренутак пролазне сентименталности. Фасциниран Змајевим песништвом, Тесла је по повратку у Њујорк одлучио да преузме улогу културног амбасадора и лично преведе неколико његових најбољих дела на енглески језик. Између експеримената са високонапонским струјама, Тесла и његов пријатељ, књижевник Роберт Андервуд Џонсон, заједно су преводили Змајеве стихове. Управо та поетска ширина објашњава зашто је Тесла данас толико вољен у глобалној поп култури. Он није био само научник заробљен у свету формула, већ несвакидашњи хуманиста који је у лепоти стиха видео исту ону космичку хармонију за којом је трагао „кроз своје муње“.

ВЕШТАЧКЕ МУЊЕ КОЛОРАДО СПРИНГСА

Након тријумфа на Нијагариним водопадима, Тесла се враћа у Њујорк, али су зидови његове лабораторије у Хјустоновој улици брзо постали претесни за оно што је следеће планирао. Због тога 1899. године одлази у планинске пределе Колорадо Спрингса где ствара прве вештачке муње у историји. Локално становништво је са страхопоштовањем гледало према лабораторији, убеђено да у њој живи чаробњак који командује небеским силама. Током једног огледа, Тесла је успео да бежично упали две стотине сијалица забороних у земљу, удаљених чак четрдесет километара од извора, доказавши тако да се енергија може преносити кроз унутрашњост наше планете. Током дугих ноћи у Колорадо Спрингсу, пријемници нашег истраживача су

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

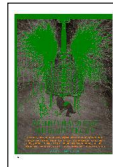
Rubrika Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

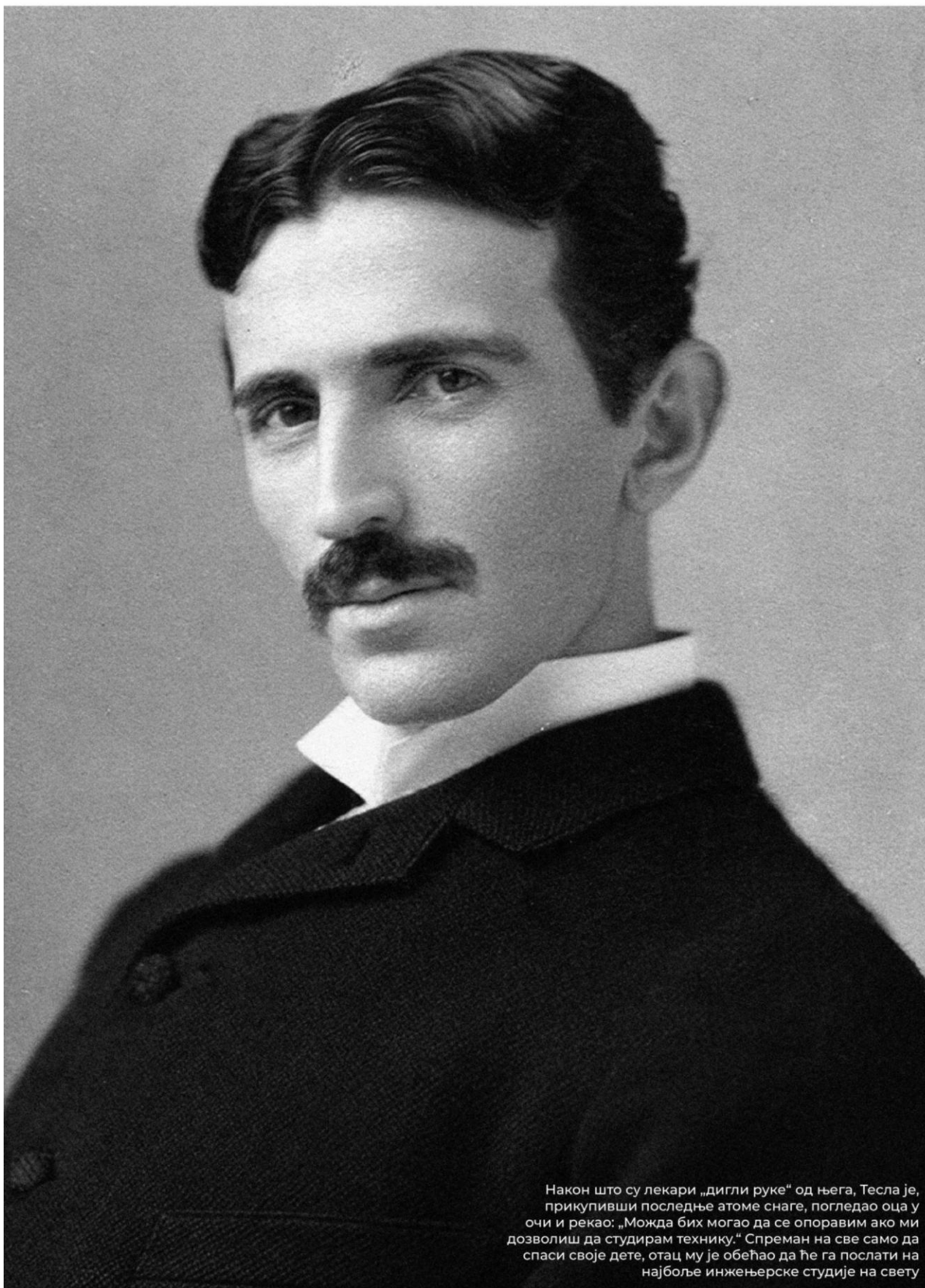
Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

Након што су лекари „дигли руке“ од њега, Тесла је, прикупивши последње атоме снаге, погледао оца у очи и рекао: „Можда бих могао да се опоравим ако ми дозволиш да студирам технику.“ Спреман на све само да спаси своје дете, отац му је обећао да ће га послати на најбоље инжењерске студије на свету

foto: Hi-Story / Alamy / Profimedia

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

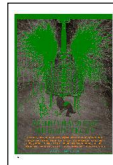
Rubrika: Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

КУЛТУРА

ухватили серију правилних, ритмичних сигнала. Убеђен да је примио поруку са Марса, он је ту вест поделио са јавношћу, али су га колеге прогласиле лудим. Тек са развојем радио-астрономије откривено је да је Тесла, заправо, снимео емисију удаљених звезда-пулсара. То сведочи о невероватној напредности његове технологије: Тесла је открио радио-астрономију пре него што је та наука уопште добила име.

У ПОТРАЗИ ЗА БЕЖИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ

Охрабрен резултатима, Тесла започиње изградњу свог најамбициознијег пројекта – Светске бежичне станице на Лонг Ајленду, познатије као кула Ворденклиф. Желео је да створи глобални систем за бежични пренос слика, гласа, порука, па чак и саме електричне енергије, потпуно бесплатно за целу планету. Успео је да убеди моћног банкара Џона Пјерпонта Моргана да инвестира 150.000 долара у изградњу куле с огромном бакарном куполом. Међутим, Тесла је крио своје стварне намере од финансијера, приказујући пројекат као радио-станицу која ће служити за прекоокеанску телеграфију. Након што је италијански проналазач Гуљел-

мо Маркони успео да пошаље први бежични сигнал преко Атлантика, Морган је изгубио стрпљење схвативши да Тесла гради систем бесплатне енергије који би могао да уништи монопол великих енергетских компанија у које је банкар већ уложио милионе. Морган је повукао спонзорство и искористио свој утицај на Волстриту да потпуно затвори врата нашем генију код других потенцијалних инвеститора. Кула Ворденклиф никада није довршена. Ипак, из данашње перспективе, јасно је да је Тесла тада заправо патентирао нацрт за модерни бежични интернет и паметне телефоне. Српски научник је још тада новинарима описивао џепни уређај (мобилни телефон) преко којег ће људи на различитим крајевима планете размењивати вести и слике. Најфасцинантнији аспект његовог генија био је у способности да ментално закорачи вековима унапред. Током интервјуа из двадесетих година прошлог века, када је радио био у повоју, а телевизија тек далека идеја, Тесла је детаљно описао настанак интернета и паметних телефона. Савременици су ове изјаве записивали са чуђењем, док ми данас те исте реченице читамо као најпрецизније техничко пророчанство у историји.

Његова једина посета Београду (1-2 јун 1892. године) трајала је свега тридесет и један сат, али је изазвала незапамћену еуфорију у тадашњој српској престоници

Називна плоча са једног од десет двофазних генератора, 3750 KW, фреквенције 25 HZ, из хидроцентрале Адамс број 1, Нијагарини водопади, Њујорк

Теслин ум није био заробљен само у свету муња. То најбоље доказује његова турбина без лопатица коју је патентирао 1913. године. На истом принципу се данас конструишу најмодерније медицинске пумпе за вештачко срце које не оштећују крвне ћелије, као и еколошки геотермални генератори који производе чисту енергију из дубине Земље.

Једна од највећих контроверзи у историји науке јесте

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

Rubrika: Kultura

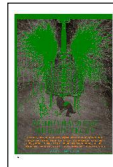
Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Napomena:

Površina: 3689

Strana:

Source: RITRO / Alamy / Profimedia

чињеница да Никола Тесла никада није добио Нобелову награду. Најближе овом признању био је 1915. године када је на насловној страни престижног *Њујорк Тајмса* одjekнула вест да ће Никола Тесла и Томас Едисон поделити Нобелову награду за физику. Међутим, приликом проглашења лауреата, награда је, ипак, додељена британским научницима оцу и сину Вилијаму Хенрију и Ви-

Фото: Јавно власништво

У ратном вихору 1992. године Теслина кућа и музеј у Смиљану савњени су са земљом, а оближња православна црква Светих апостола Петра и Павла, у којој га је отац крстио, спаљена је до темеља.

лијам Лоренсу Брегу. Премда не постоји званичан доказ у архивама Нобеловог комитета да су њих двојица били номиновани за ту годину као добитници, сматра се урбаном легендом да је Тесла одбио да подели престижну награду са Едисоном.

СПОР ОКО РАДИЈА

Научна заједница је била вишеструко неправедна према највећем српском истраживачу. Битка за ауторска права над изумом радија прерасла је у вишедеценијски рат који је нашег сународника коштао и богатства и душевног мира. Италијански проналазач Гуљелмо Маркони слављен је широм планете као отац бежичне телеграфије, а за свој рад је 1909. године добио и поменућу Нобелову награду. Међутим, свет америчких банкара и индустријалаца није био једина арена у којој се Тесла борио. Његов пут се неминовно укрстио са још једним српским научним колосом, Михајлом Пупином. Иако су обојица потекли с истог поднебља, њихов однос је деценијама био оптерећен ривалством и научном сујетом. Најдубљи јаз међу њима настао је када је Пупин на суду сведочио у корист Марконија потврђујући да је Италијан, а не Србин, изумитељ радија. Тесла, који је патент за радио осмислио много пре Марко-

нија, доживео је ово сведочење као нож у леђа од земљака, након чега су прекинули сваки контакт. Овај „хладни рат“ два највећа српска ума трајао је тридесет година. До примирја је дошло када је Михајло Пупин, на самртној постељи у болници, изразио жељу да пре смрти види Николу Теслу и затражи од њега опроштај. Сведоци су забележили да су оба генија тада дуго плакала, држећи се за руке у тишини. То драматично помирење је најавило историјску правду која ће уследити деценију касније. Тек након Теслине смрти, Врховни суд Сједињених Америчких Држава донео је коначну пресуду којом су поништени Марконијеви кључни патенти чиме је Никола Тесла постхумно уписан као једини стварни изумитељ радија.

Питање емотивног живота човека који је осветлио свет и чињеница да се никада није женио остали су једна од највећих мистерија њујоршког друштва. Жене су га обожавале! Био је оличење шарма, беспрекорно одевен, висок скоро два метра, продорних очију које су гледале кроз људе, право у далеку будућност. Његово одбијање женског друштва није проистичало из равнодушности, већ из филозофије о сопственој мисији на Земљи. Сматрао је да би породични живот потпуно исцрпео његов креативни интелект, разбио фокус и одузео

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

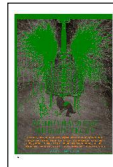
Rubrika: Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

KULTURA

му ту силовиту страст коју је каналисао искључиво у експерименте. Када би га питали зашто не жели да оснује породицу, одговарао је да не може да се сети ниједног великог изума који је потекао од ожењеног човека. Тек пред сам крај живота, наш славни аскета признао је рођаку Сави Косановићу да је, можда, био превише строг према себи. Управо тај његов готово митски начин живота разлог је зашто Тесла данас делује као архетип несвакидашњег, самотног суперхероја који инспирише модерну књижевност, филмове и видео-игре.

Та иста ригорозна самоконтрола владала је и његовим телом. Он га је посматрао као компликовану електричну машину коју треба правилно чистити и одржавати. Његов однос према исхрани био је подједнако ексцентричан. Са годинама је постао екстремни вегетаријанац, да би пред крај живота потпуно избацио чврсту храну. Веровао је да су месо и преједање токсични за мозак, да успоравају мисли и скраћују животни век. Његов дневни мени сводио се на топло млеко, супе од поврћа, кашице од житарица и свеже сокове. Пре него што би уопште почео да једе, научник би у гла-

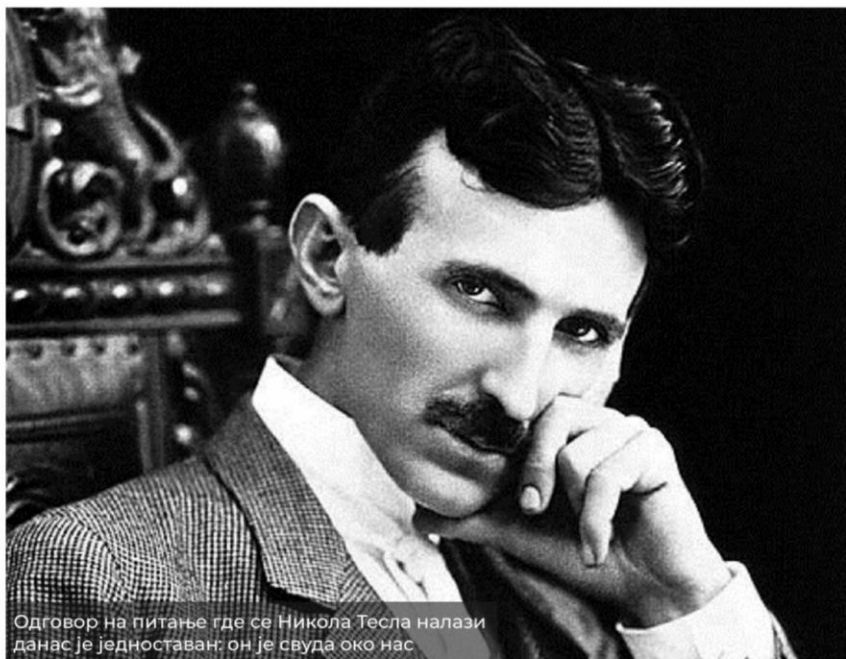
ви израчунао запремину хране на тањиру и количину енергије потребну за варење. Избегавао је кафу и чај. Патио је од хроничне несанице, тврдио је да спава једва два сата, док би остатак ноћи проводио у свесном трансу, решавајући компликоване инжењерске проблеме у мраку. Конобари у елитним хотелима сматрали су га ноћном мором због специфичних захтева око припреме оброка, али му је та челична дисциплина омогућила да и у осмој деценији задржи витку линију и невероватну менталну оштрину. Запањујуће је да су његови погледи на дуговечност заправо поставили темеље за оно што данас називамо повременим постом – Тесла је интуитивно разумео метаболизам читав век пре модерне нутриционистичке науке.

ПОЗНЕ ГОДИНЕ И ОДНОС ПРЕМА ДОМОВИНИ

Како су године пролазиле, а новац пресушивао због пропасти великих пројеката, Тесла се повукао из јавности. Мењао је њујоршке хотеле, остављајући неплаћене рачуне које је касније, из поштовања, делимично покривала компанија Вестингхаус. Последњу деценију

живота провео је у соби 3327 хотела „Њујоркер“. Изолован од људи, пронашао је необичну утеху. Сваког дана је у парковима хранио голубове, а болесне птице би тајно доносио у собу и лечио их. Међу њима је његовом срцу прирасла једна потпуно бела голубица. Великан је записао да је ту птицу волео као што човек воли жену и да је она давала смисао његовој старости. Никола Тесла је преминуо на православни Божић 1943. године. Свет је био усред најкрвавијег ратног сукоба у историји, те су зато агенти америчких тајних служби запленили његове кофере пуне бележака и формула, плашећи се скривеног „оружја судњег дана“ о којем је научник пред смрт говорио новинарима.

Круна његовог мукотрпног рада била је изградња прве хидроцентрале на Нијагариним водопадима која је постала модел за све савремене хидроцентралне планете

Одговор на питање где се Никола Тесла налази данас је једноставан: он је свуда око нас

Photo: The History Collection / Alamy / Profimedia

У деценијама које су уследиле, Теслина завичајна судбина прерасла је у један од највећих парадокса модерног Балкана. Иако се велики научник за живота јасно изјашњавао као Србин који се подједнако „поноси својим српским родом и хрватском домовином“, наши суседи данас упорно покушавају да његово наслеђе уклопе у оквире сопственог националног наратива. Тај покушај својатања доживео је свој врхунац када је Хрватска поставила Теслин лик на кованице евроцента стварајући илузију о историјској конзистентности. Међутим, наши суседи су показали своје „велико поштовање“ према Тесли тако што су, свега три деценије раније, до темеља разрушили и спалили све што га

Datum: 09.07.2026

Medij: Kompas

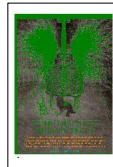
Rubrika: Kultura

Autori: Senka D. Pavlović Čotrić

Teme: Svetska banka

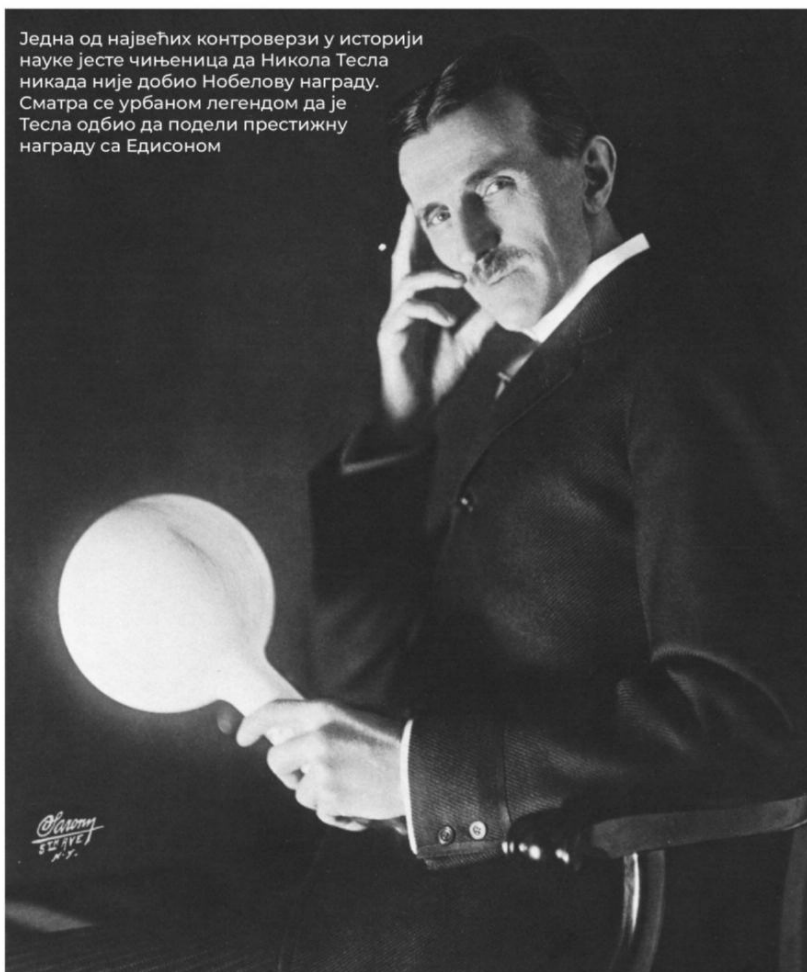
Napomena:

Površina: 3689

Naslov: VEČNO NASLEĐE NIKOLE TESLE

Strana:

Једна од највећих контроверзи у историји науке јесте чињеница да Никола Тесла никада није добио Нобелову награду. Сматра се урбаном легендом да је Тесла одбио да подели престижну награду са Едисоном

је везивало за родну груду. У ратном вихору 1992. године Теслина кућа и музеј у Смиљану савремене су са земљом, а оближња православна црква Светих апостола Петра и Павла, у којој га је отац крстио, спаљена је до темеља. У Госпићу је миниран и у парчиће разнет монументални бронзани споменик с његовим ликом, док је локална гимназија преко ноћи престала да носи име свог најславнијег ђака.

ТЕСЛА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

Где је Тесла данас? Нема никакве сумње да је за експлозију имена славног визионара у модерном бизнису најзаслужнији Илон Маск. Када су оснивачи компаније „Тесла“ почетком овог века одлучили да своју фирму назову по српском генију, то није био само марке-

тиншки трик. Био је то искрени наклон човеку који је пре више од једног века предвидео да ће возила покретати струја.

Илон Маск је препознао тај визионарски дух и око Теслиног имена изградио глобалну империју. Његово презиме више није само бренд за електричне аутомобиле, оно је постало универзални синоним за футуризам и генијалност. Данас Теслино име носе кра-тер на Месецу и астероид који кружи у свемиру подсећајући нас на устремљеност његовог ума ка звездама. На Земљи, Тесла је постао званична мер-на јединица за јачину магнетног поља, уврштена у ред са Њутном, Волтом и Ампером. На нашим просторима, његово име је прва ствар коју изговори сваки странац када слети на београдски аеродром, и један

новобеоградски булевар којим свакодневно пролази хиљаде аутомобила. Његово лице нас посматра и са плаве новчанице од сто динара, премда многи сматрају да је један такав научни колос заслужио много већи апоен од стодинарке. У дигиталном простору, његов лик инспирише филмске редитеље и видео-игре, најмодернији супер-компјутери и системи за вештачку интелигенцију носе његово име доказујући да свет у 2026. години, коначно говори Теслиним језиком.

Наслеђе нашег највећег научника ушло је у наше домове на много суптилнији начин, директно утичући на наш комфор. Данас милиони људи, посебно на нашим просторима, у кућама имају клима-уређаје, фрижидере и веш-машине који поносно носе његово име. Постоји поетска космичка правда у томе што се уређај који нам расхлађује дом током врелих летњих дана зове по човеку који је живот посветио контролисању природних сила. Када притиснете дугме на даљинском управљачу своје климе, ви истовремено користите три његова фундаментална принципа: бежични пренос сигнала кроз радио-таласе, електромотор заснован на обртном магнетном пољу и стабилну наизменичну струју из утичнице у зиду. Тако је бела техника постала остварење научниковог сна да технологија мора постати јефтина и доступна обичном човеку.

Одговор на питање где се Никола Тесла налази данас је једноставан: он је свуда око нас. Налази се у паметним телефонима који бежично комуницирају са сателитима, али и у великим хидроцентралама које и даље врте моћне турбине по његовом нацрту, као и у напо-рима човечанства да пређе на чисте, обновљиве изворе енергије. Тесла је дефинитивно победио време. Његово наслеђе пулсира кроз сваку жицу, бежични талас и атом модерног света који је он несебично створио за нас. ■

